Vikingetids kongehal ved Gammel Lejre (fotobog 2009)

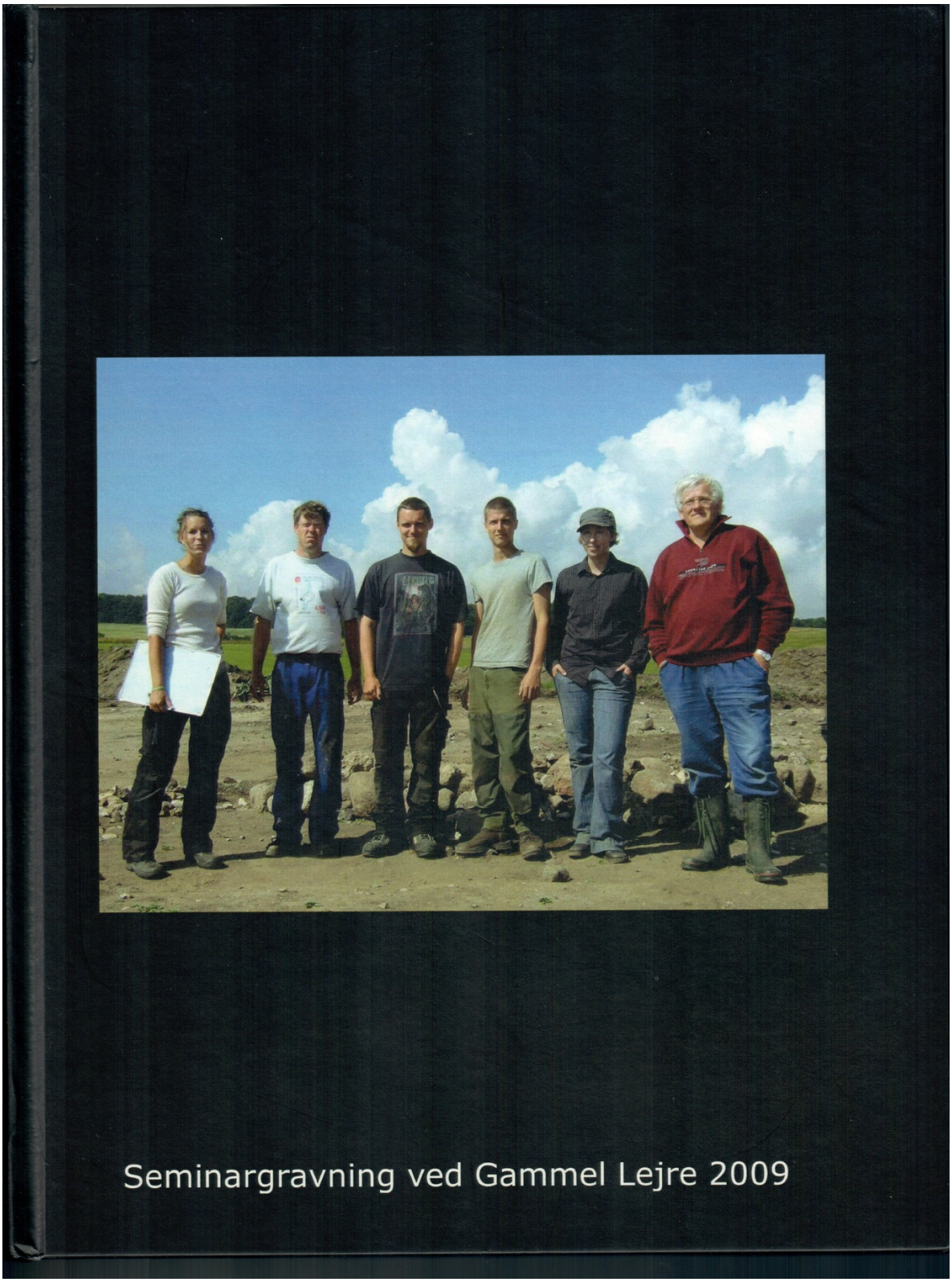

Vikingetids kongehal ved Gammel Lejre (fotobog 2009)

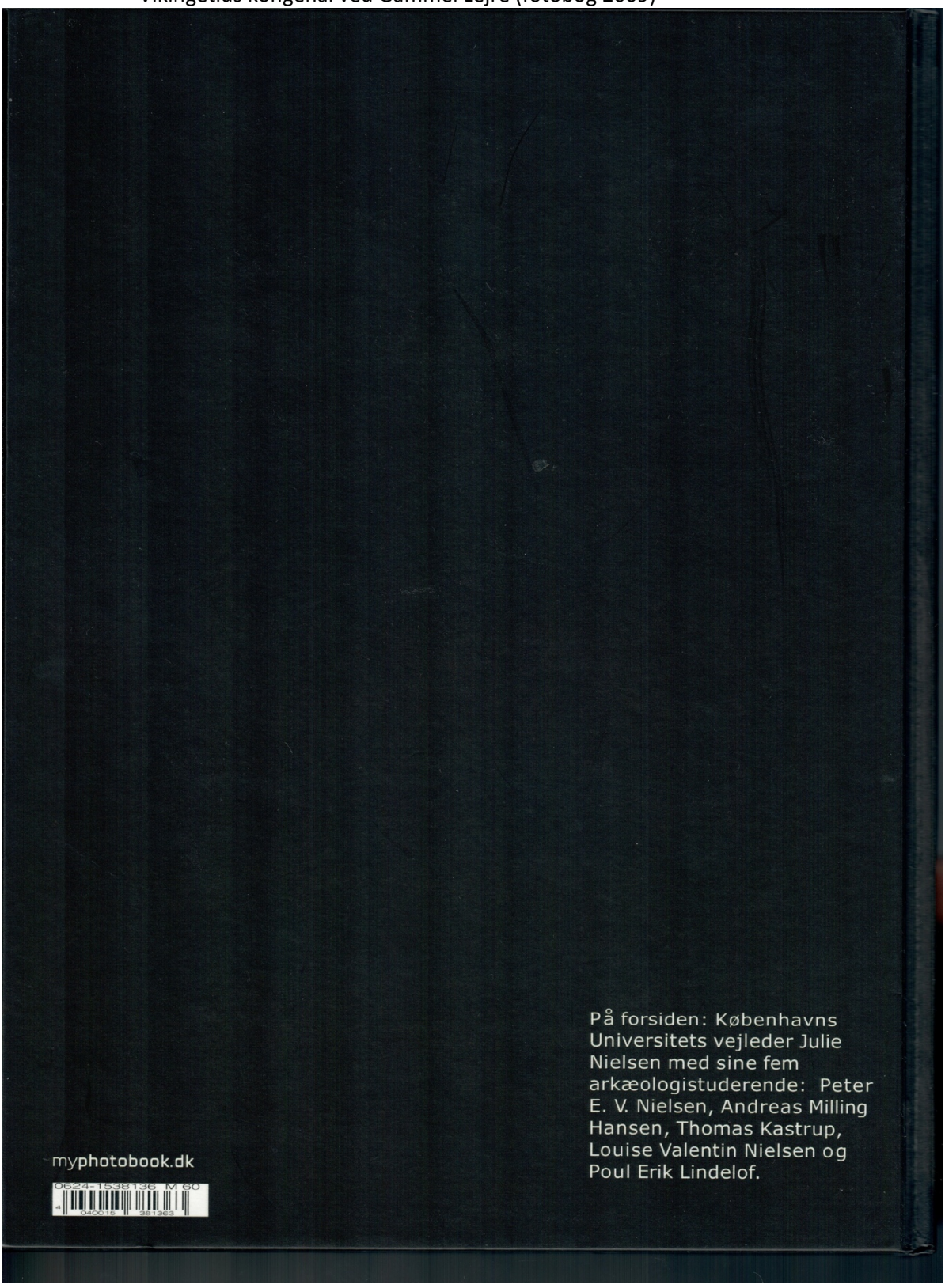

Poul Erik Lindelof

Seminargravning
ved Gammel Lejre

2009

INDHOLDSFORTEGNELSE:

s.2: Forord
s.4: Gammel Lejre før og nu
s.9: Museumsinspektør Tom Christensen
s.10: Tommy Olesen og hans fund
s.11: Seminargravningen starter
s.14: Starten på de tre grøfter
s.17: Grøft nr. 1 - Louise og Poul Erik
s.28: Mellem grøft 1 og 2 - Nikolaj
s.31: Grøft nr. 2 - Andreas og Thomas
s.35: Grøft nr. 3 - Peter
s.38: Nationalmuseet og Pernille Foss på besøg
s.39: Åbent hus
s.44: "Yrsas grav"
s.50: Det blå hus
s.52: Nye grøfter og fund
s.57: Afsluttende uvidenskabelig efterskrift
s.58: Den sidste dag

Forord

Saxo * skriver om Rolf Krake, at han blev kendt for "en Række Bedrifter, hvis straalende Herlighed til alle Tider skal prises og roses i de højeste Toner." En af disse bedrifter var besøget hos kong Adils i Uppsala.

Dengang Rolf Krake blev konge i Lejre efter sin fars død, var Sverige lydland under Danmark og skulle betale skat til Rolf. Men den svenske kong Adils var nærig og fik derfor en snedig ide: Han giftede sig med Yrsa, Rolfs mor, og kunne så med henvisning til deres slægtskab bede sin stedsøn om at slippe for at betale. Rolf, der var berømt for sin gavmildhed, eftergav ham selvfølgelig skatten.

Men så snart det gik op for Yrsa, hvor forfærdelig nærig Adils var, begyndte hun at lægge planer for at slippe af med ham: Hun bildte Adils ind, at hun hadede sin søn, fordi han stod over dem, og hun foreslog, at de lokkede Rolf til Uppsala og dræbte ham.

Yrsa forestillede sig, at når Rolf først var i Uppsala, kunne de sammen stikke af og tage Adils' skatte med sig. På den måde ville Adils få en passende straf for sin nærighed.

Kong Adils ville gerne af med det danske overherredømme og lovede Rolf rige gaver, hvis han ville komme til gæstebud i Uppsala. Rolf anede ikke uråd og drog afsted.

Da alle sad til bords i Adils' kongeborg, ville gæsterne vide, hvilken slags mod Rolf satte højest. "Tålmod" svarede han. Da de spurgte Adils, hvilken dyd han især lagde vægt på, svarede han: "Gavmildhed." Gæsterne forlangte nu, at Rolf skulle give en prøve på sin tålmodighed og Adils på sin gavmildhed.

Rolf blev anbragt så tæt ved ilden, at den sved ham - og han viste sin tålmodighed ved at udholde heden. En tjenestepige smed vand på ilden og slukkede den, inden den for alvor havde gjort Rolf fortræd. Rolf fik stor ære og berømmelse for den tålmodighed, han havde vist

Nu var det Adils tur til at give en prøve på sin gavmildhed. Han gav Rolf meget rige gaver og lagde til sidst en umådelig tung guldhalskæde oveni.

På gæstebudets tredje dag satte Yrsa sin egentlige plan i værk: De kongelige skatte blev læsset på vogne, og ved daggry sneg Yrsa sig ud af borgen sammen med Rolf og hans mænd. Men Adils opdagede flugten og satte straks efter - og snart var han lige i hælene på dem.

Da så Yrsa ingen anden udvej end at kaste guldet ud på jorden foran forfølgerne, der straks sprang af hestene for at kaste sig over byttet. Til sidst blev også den tunge halskæde smidt ud - og da Adils så den dyrebare kæde ligge på jorden, kunne han ikke lade være med

at bøje sig mod jorden for at få fat i den. Da Rolf så, at Adils således opgav sin forfølgelse for at tage sine egne gaver tilbage, lo han ad ham. Og mens svenskerne frydede sig over deres bytte, skyndte danskerne sig til deres skibe, roede af alle kræfter og slap væk fra Adils og hjem til Lejre.

Om Yrsa skriver Saxo: "Somme paastaa, at Yrsa beholdt Guldet, og at det, hun strøede ud til sine Forfølgere, ikke var andet end forgyldt Kobber, og det kan jo være troligt nok, at et Kvindfolk, der pønsede paa saa store Gjerninger, ogsaa kunne have lavet noget uægte Stads til at kaste for Fjenderne."

(* Saxo Grammaticus: Danmarks Krønike. Oversat af Fr. Winkel Horn og med illustrationer af Louis Moe, Peter Asschenfeldt's Stjernebøger, 1985, s.48-51)

* * *

For 60 år siden fyldte den danske sagnhistorie meget i de første skoleår. Jeg var 10 år dengang og selvfølgelig meget optaget af alle heltehistorierne:
I historietimerne fik vi fortalt så levende om Lejrekongerne, at Lejre lige siden har strålet i et særligt lys.
I dansktimerne skrev vi masser af genfortællinger, bl.a. efter Saxos beretninger om Rolf Krake og hans hird.

Til morgensang sang vi med Ingemann:

Ved Lejre græsse nu får på vold,
hvor fordum kæmperne drukke.

Eller med Grundtvig:

Op nu fage
for Rolf Krage
kækt at løfte skjold og sværd!
vel for luer
ej han gruer,
men for syn af niddingsfærd.

Derfor har det været et privilegium for mig at komme på seminargravning i Lejre - og være med til at lede efter resterne af Danmarks måske første kongesæde.

Gl. Lejre før og nu

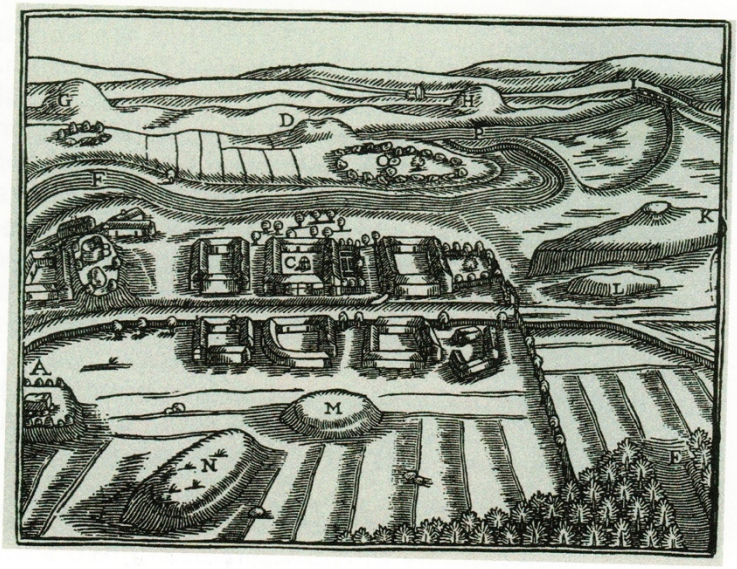

Ole Worm levede 1588-1654. Han blev professor i fysik ved Københavns Universitet i 1621, men var en internationalt kendt forsker inden for mange områder, således også arkæologien.

I 1643 udgav Ole Worm et katalog over Danmarks oldtidsmonumenter: "Danicorum Monumentorum". Tegningen her findes s. 22 i dette værk og viser udsigten over Gammel Lejre set fra vest - formodentlig fra Mysselhøj vest for byen.

På tegningen har Ole Worm markeret en række oldtidsmonumenter, hvoraf mange stadig kan ses i landskabet. De vigtigste af dem har jeg noteret på Googlebilledet (der har nord opad, mens nord er til venstre på Worms kort):

O er skibssætningen, der stadig kan ses, selv om nogle af stenene er fjernet og genbrugt andre steder. D er gravhøjen Grydehøj. Grydehøj rummer grave fra yngre germansk jernalder, og skibssætningen har været begravelsesplads i vikingetiden.

Midt i Gammel Lejre ligger Kongsgården (C), som hører til Lejre Museum. Med den som centrum har der været betydelige arkæologiske udgravninger. De første udgravninger startede i 1945, men de gav kun få resultater, fordi der blev gravet det forkerte sted, og så blev de opgivet igen. Undersøgelserne, der blev påbegyndt i 1977, har givet rigtig mange interessante fund, der knytter stedet til samme periode som gravene ved O og D.

M er stedet for seminargravningen i 2008 og 2009. Det hed på Worms tid Kirkehøj. Der er ikke meget høj tilbage, så den er formodentlig pløjet væk. Worm skriver, at ifølge overleveringen lå her engang et hedensk tempel!

K er Hestebjerg, og L er Folehøj. De omtales af Worm som de steder, hvor kongen i Lejre havde sine heste og føl gående.
F er Lejre Å, der på Googlebilledet ser mere ubetydelig ud.

På Googlebilledet har jeg desuden angivet:
Lejrehallen, der på det originale Googlebillede kaldes Hrolf Kraki Königshof.
Fredshøj, der er fra yngre germansk jernalder (seminargravning 2005).
Hestebjerggård, der er hjemsted for Lejre Museum og hjemmebase for seminargravningen i 2009.

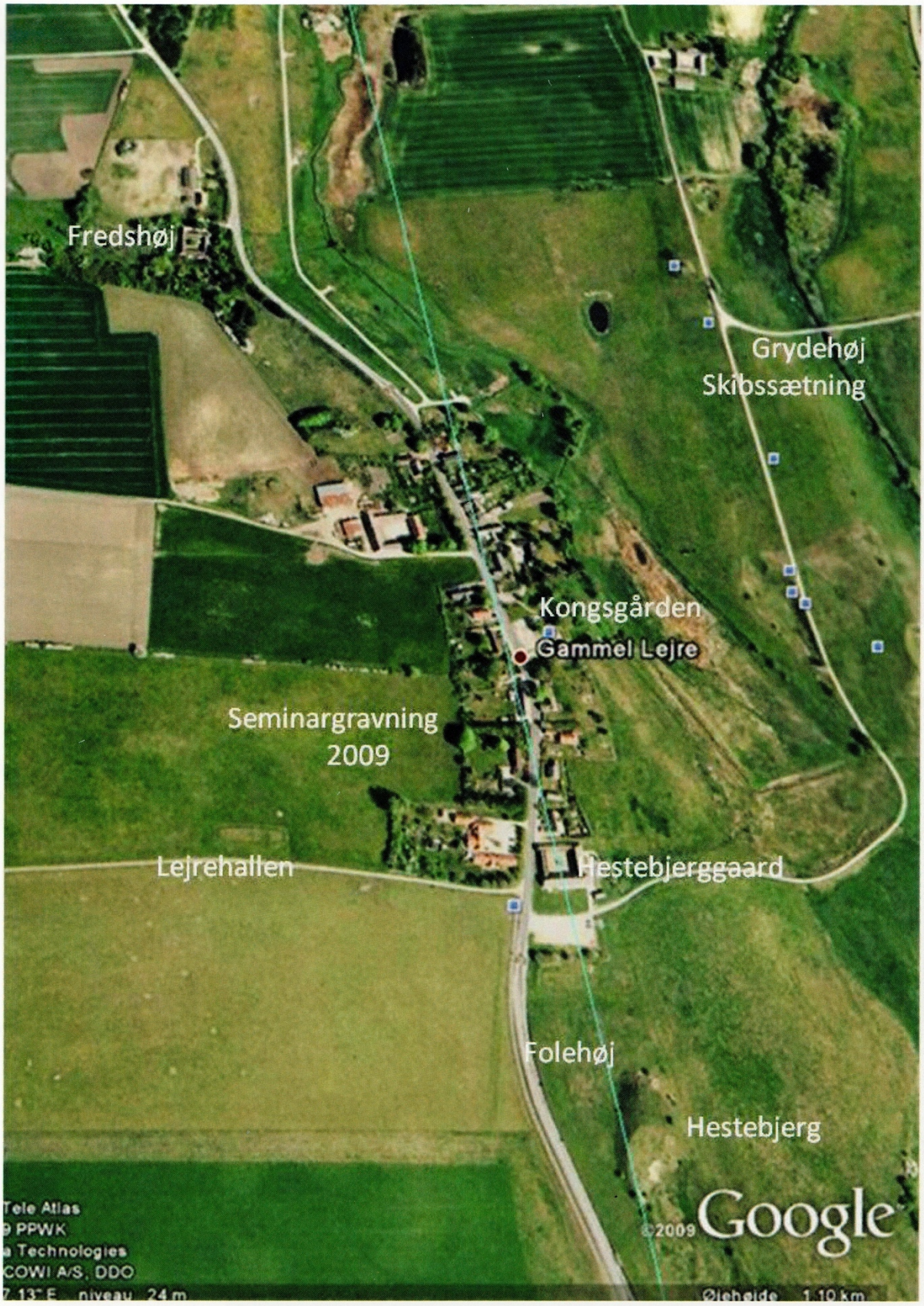
Fredshøj
Grydehøj
Skibssætning
Kongsgården
Gammel Lejre
Seminargravning
2009
Lejrehallen
Hestebjerggaard
Folehøj
Hestebjerg
Tele Atlas
PPWK
Technologies
COWI A/S, DDO
©2009 Google

Øverst s.6:
Mysselhøj er en gravhøj fra bronzealderen beliggende lidt vest for Gammel Lejre. Herfra er der en fin udsigt.

Øverst s.7:
Computerskabt billede af Lejrehallen (John D. Niles: Beowulf and Lejre, 2007, s.165)
Lejrehallen blev udgravet af Tom Christensen i 1986. Fundet af denne hal var med til at bekræfte de gamle sagn om Lejre som sæde for en fyrsteslægt i slutningen af oldtiden.
I baggrunden ses Mysselhøj.

Nederst s.6:
Udsigten fra Mysselhøj ned mod Kirkehøj, hvor udgravningen er i gang. Worms tegning må tænkes set fra samme sted.

Nederst s.7:
Udsigten fra Hestebjerg ned mod Hestebjerggård. Nederst til venstre anes Folehøj.
Bag træerne ses udgravningen på Kirkehøj, og til venstre for udgravningen kan man se markeringen i græsset af Lejrehallen.

Vikingetids kongehal ved Gammel Lejre (fotobog 2009)

Lejrehallen, som den så ud fra luften i 1986, da den var ved at blive gravet ud. Der er lagt hvide plader hen over stolpehullerne, så man får indtryk af hallens størrelse.
(Jørgen Jensen: Danmarks Oldtid, Yngre Jernalder og Vikingetid s. 311)

I baggrunden ses vist nok en flok studerende på vej til seminargravning.

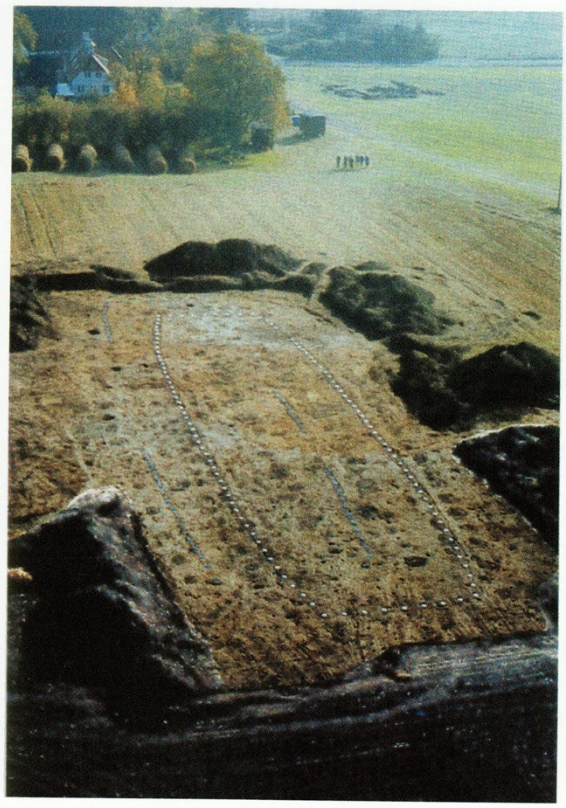

Herunder:

Skibssætningerne og Grydehøj. Skibssætningerne indeholder mange grave fra både yngre germansk jernalder og vikingetid. Grydehøj er en gravplads fra yngre germansk jernalder.

Lejre Å anes i forgrunden.

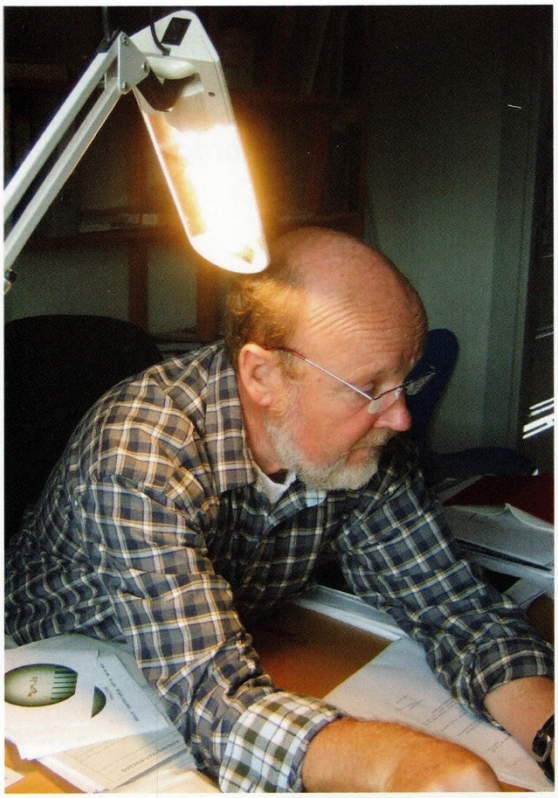

Udgravningen på Kirkehøj begyndte som seminargravning i 2008. Da seminargravningen i 2009 startede, var det øverste jordlag allerede fjernet - og forskellige interessante ting havde set dagens lys, bl.a. den grav, der fik kælenavnet "Yrsas grav".
Tom Christensen, museumsinspektør på Roskilde Museum, var hovedansvarlig for udgravningen på Kirkehøj

- og min primære inspirationskilde til forklaringerne i denne bog.

(Nyttig viden er også hentet i:
Tom Christensen: Lejre - syn og sagn, 1991.
Tom Christensen: Lejre Beyond Legend, Journal of Danish Archaeology, vol. 10, 1991.
J. D. Niles: Beowulf and Lejre, 2007.)

Tom havde ansat de to arkæologistuderende, Nikolaj Wiuff Kristensen og Jonas Sigurdsson, til at deltage i udgravningen.

Tommy Olesen, dyrlægen fra Osted, var ikke ansat af nogen.

Han var der bare med sin metaldetektor, når der ikke var akutte problemer med dyrenes helbred i Osted og omegn.

Og han var ikke bleg for at dele ud af sin viden - eller tage et nap med ved udgravningen, når de københavnske slapsvanse var ved at give op.

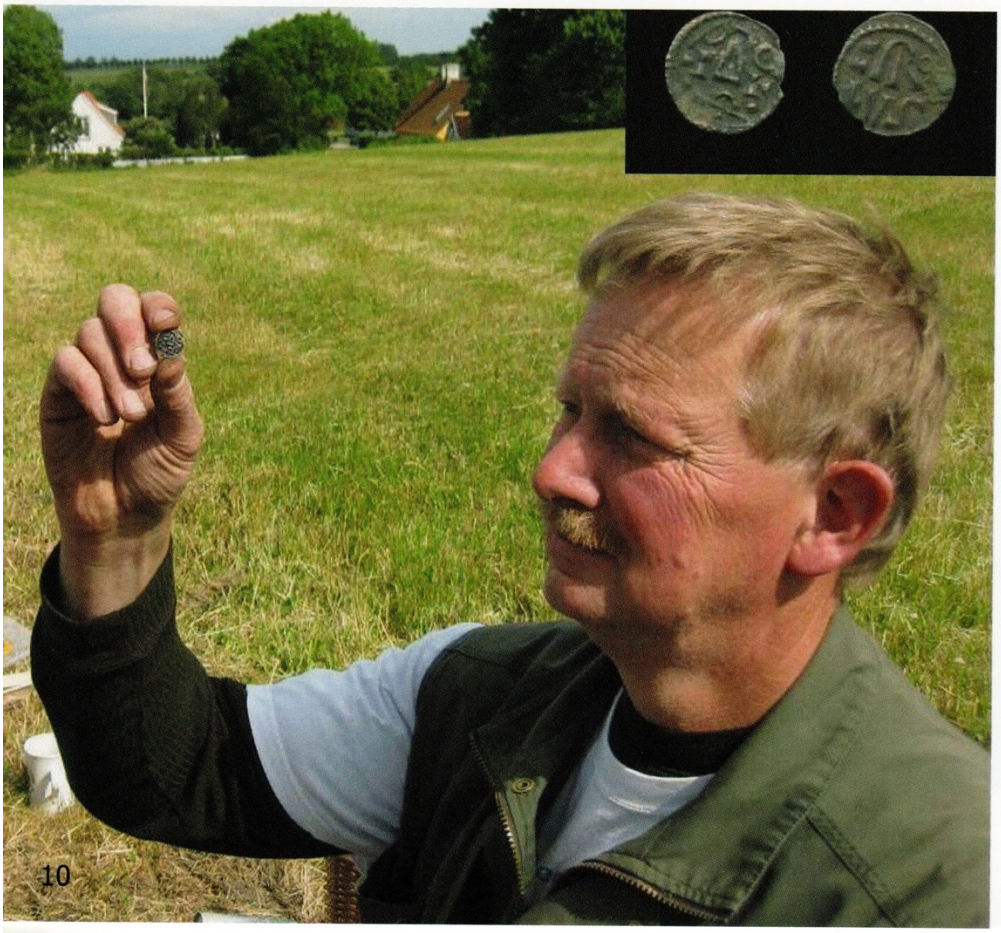

Her viser Tommy et af sine fund frem: en Karl den Store-mønt, som han fandt i jorddyngerne.

Billedet er et af Tommys egne.

Tommy er også fotografen bag de professionelle billeder af fund - og bag nogle andre billeder i denne bog.

Tommys billeder vil i det følgende blive markeret med (Tommy) i den tilhørende tekst.

Den 15. juni 2009 kom så det nye hold til seminar-gravning.

Her kommer arkæologistude-rende Nikolaj Wiuff Kristensen og Julie Nielsen - tutor på Københavns Uni-versitet - vand-rende ind i det historiske landskab ved Gammel Lejre, parat til at tage sig af det nye hold.

Mødestedet var på parkeringspladsen uden for Gammel Lejre Museum.

Her står Peter E. V. Nielsen, Thomas Kastrup, Andreas Milling Hansen og Louise Valentin Nielsen og glæder sig til at komme i gang med udgrav-ningen.

De venter på at blive lukket ind, så madpakkerne kan komme i køleska-bet indtil frokost.

11

Første opgave

på seminargravningen var en af de virkelig vanskelige: rejsning af redskabsteltet.

Øverst side 13:
Julie stod for undervisningen af de studerende. Her overvåger hun soldningen af den jord, gravemaskinen havde fjernet over "Yrsas grav".

Anden opgave:

Opmåling af området!

Det ser ikke ud til at falde alle helt naturligt at bruge udstyret. Men Peter tager i hvert fald opgaven alvorligt og gør sig umage.

Nederst side 13:
Et kvarters kaffepause hver formiddag blev der altid tid til.

På billedet s.14-15 er selve udgravingen i gang:
Fra venstre ses Poul Erik og Louise, Andreas og Thomas (skjult i hullet), Peter, Julie (halvt nede i et hul), Jonas og Nikolaj.

14

15

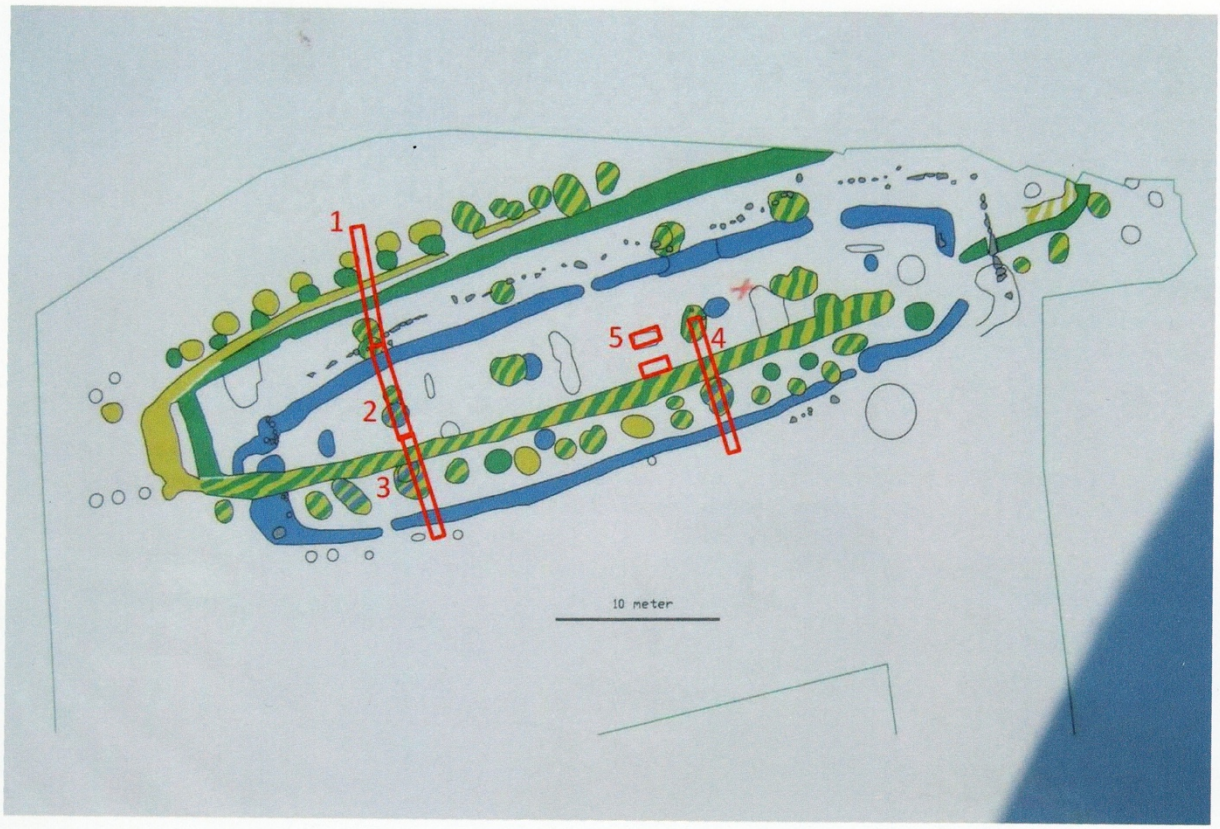

Herover:

Skematisk oversigt over hele udgravningsområdet med de tre huse: det blå hus, det gule hus og det grønne hus. Oversigten blev lavet af Roskilde Museum til Åbent hus-arrangementet.
Jeg har med rødt angivet de steder, der omtales i det følgende.

Cille Krause, museumsinspektør på Roskilde Museum, sætter GPS-en på plads for at måle koordinaterne til udgravningens fikspunkt.
Det er dette fikspunkt, som de nye studerende forsøger at rette kikkerten ind efter på billedet s.12.
Ved hjælp af fikspunktet bestemmes alle koordinaterne i de forskellige dele af udgravningen.

Grøft nr. 1:

De studerende på seminargravning skulle i første omgang grave tre grøfter i forlængelse af hinanden, som det ses på fotoet s.14-15.

Louises og Poul Eriks grøft var den nordligste og nr. 1 på oversigten.

Da Julie havde forklaret, hvordan der skulle graves, gjaldt det bare om at komme i gang med skovl og trillebør.

Når en grøft er dyb nok, gøres siderne lodrette og helt glatte, så man kan skelne de enkelte jordlag og studere stratigrafien. Så laves en profiltegning som den på s. 18-19. De skraverede områder er sten i snittet.
En profiltegning giver et overskueligt og nøjagtigt udmålt billede af jordlagene i grøftens side.
Profiltegningen er på mm-papir og i størrelsesforholdet 1:10.

Grøften, der ses på profiltegningen, er ca. 4 m lang.

17

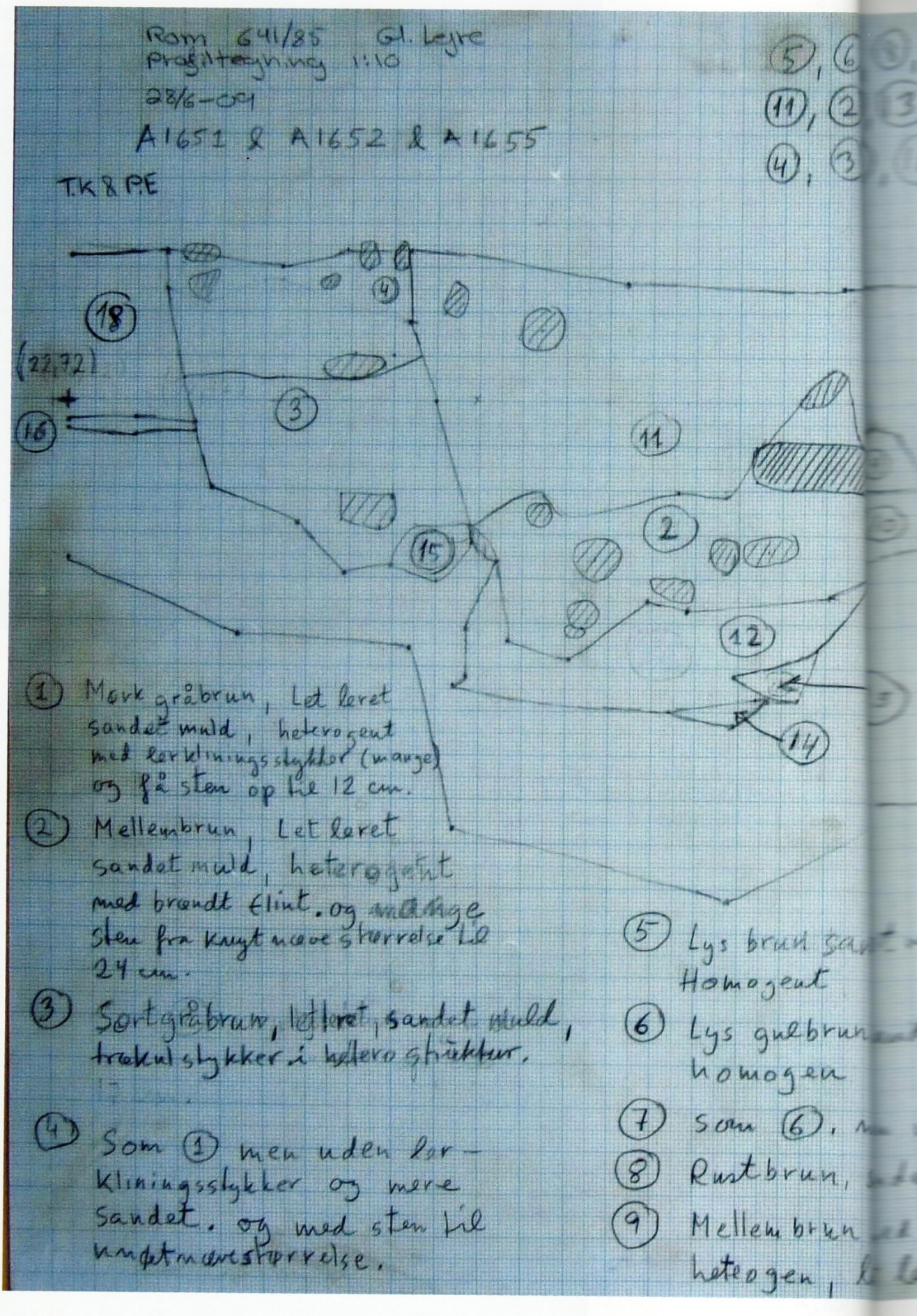
Rom 641/85 Gl. Lejre
Profiltegning 1:10
28/6-05
A1651 & A1652 & A1655
T.K & P.E
(22,72)
1) Mørk gråbrun, Let leret sandet muld, heterogent med lerklinings stykker (mange) og få sten op til 12 cm.
2) Mellembrun, Let leret sandet muld, heterogent med brændt flint og enkelte sten fra knyttenæve størrelse til 24 cm.
3) Sortgråbrun, letleret, sandet muld, trækul stykker i heterogen struktur.
4) Som 1 men uden lerklinings stykker og mere sandet. og med sten til knytnæve størrelse.
5) Lys brun sandet Homogent
6) Lys gulbrun homogen
7) Som 6.
8) Rustbrun,
9) Mellem brun heterogen,

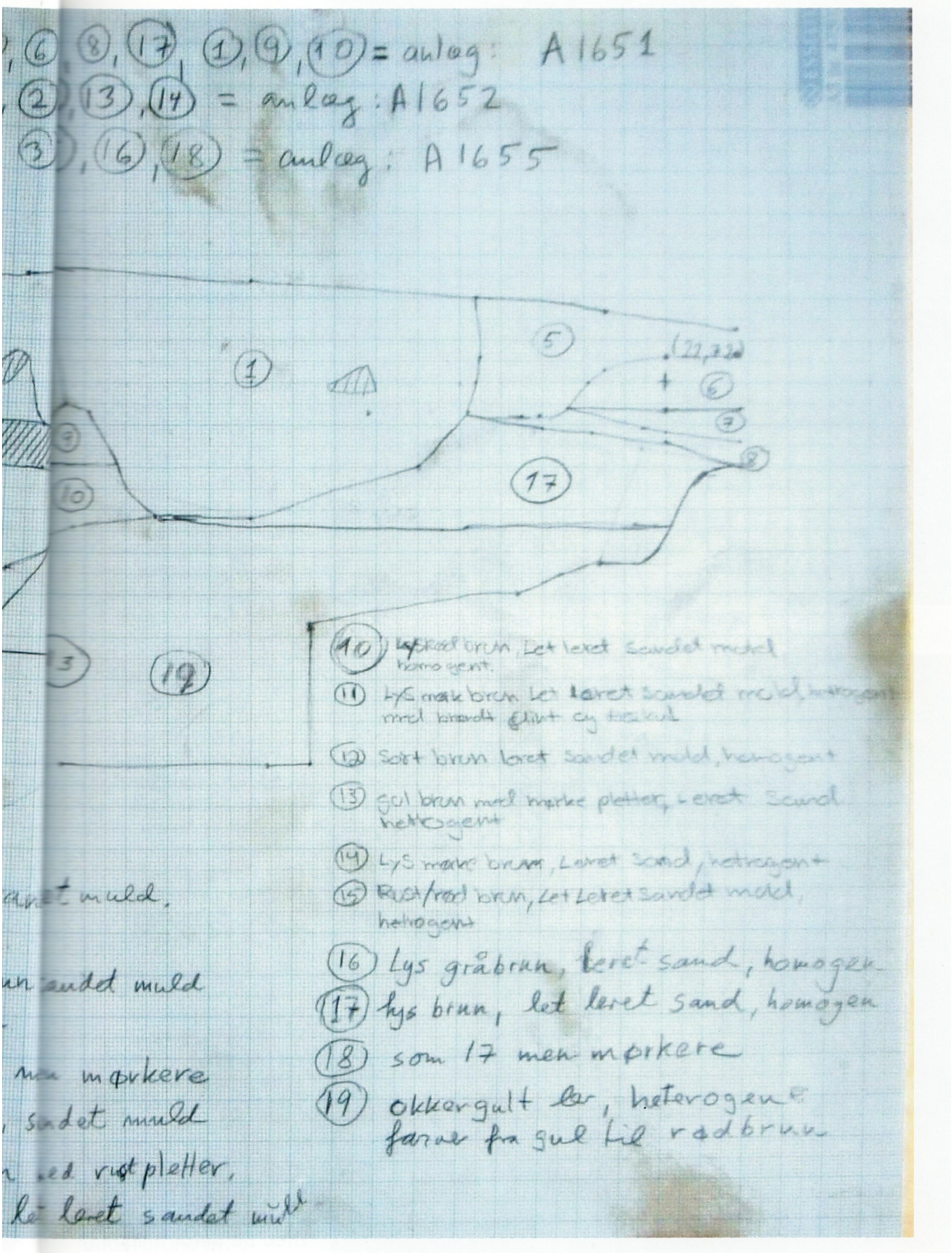
6, 8, 17, 1, 9, 10 = anlæg: A 1651
2, 13, 14 = anlæg: A 1652
3, 16, 18 = anlæg: A 1655
1
5
6
7
8
17
10
3
19
10 Lysbrun, let leret sandet muld homogent.
11 Lys mørk brun let leret sandet muld, homogent med brandt grus og trækul
12 Sort brun leret sandet muld, homogent
13 gul brun muld mørke pletter, leret sand heterogent
14 Lys mørk brun, leret sand, heterogent
15 Rust/rød brun, let leret sandet muld, heterogent
16 Lys gråbrun, leret sand, homogen
17 lys brun, let leret sand, homogen
18 som 17 men mørkere
19 okkergult ler, heterogent farver fra gul til rødbrun
muld,
sandet muld
mørkere
sandet muld
ved rust pletter,
let leret sandet muld

Til yderligere dokumentation blev der taget fotografier af de afrensede sider på grøfterne. På de næste fem fotografier vises den tegnede profil fra venstre mod højre.
I det følgende refereres til numrene på de enkelte jordlag i profiltegningen s.18-19.

Foto 1 viser længst til venstre de påfyldte lag (16, 18), hvorpå det blå hus har stået. Til højre ses væggrøften (3, 4) til det gule hus gravet ned igennem opfyldningen til det blå hus og den lergule undergrund (19). Sømmet længst til venstre er det lille

kryds på profiltegningen med højdekoordinaten 22,72 m.
Foto 2 viser væggrøften til det gule hus længst til venstre. I midten og til højre ses den parabelformede nedgravning (12, 2, 11) til en af støttestolperne til det grønne hus. Støttestolpen til det grønne hus er altså gravet ned gennem væggrøften til det gule hus; så det grønne hus må være yngst. De hvide sten er brændt flint, de sorte pletter trækul. Det grønne hus må være brændt ned, med vilje eller ved et uheld. Undergrunden (19) er ikke kommet med på dette billede.

20

Foto 3 viser i midten og til venstre nedgravningen til støttestolpen til det grønne hus (12, 2, 11). Den store røde sten har bidraget til at stabilisere støttestolpen. Længst til højre ses nedgravningen (1) til en af det gule hus' støttestolper. Nederst ses den oprindelige påfyldning til fundamentet til det blå hus (9, 10) og undergrunden (19).

Snoren med tommestokken er det vandrette niveau 22,72. Den blå snor angiver grøftens øverste kant.

Foto 4 viser (bortset fra yderst til venstre) den parabelformede nedgravning (1) til det gule hus' støttestolpe.
Der er mange lerklæningsstykker fra væggen til det gule hus.

Ekstra meget lerklining i et støttestolpehul må skyldes, at stolperne er blevet genbrugt ved nedrivning af huset. Lerklæningen er derved faldet ned i stolpehullet, er havnet under pløjelaget og er således blevet bevaret. Nederst (19) undergrunden.

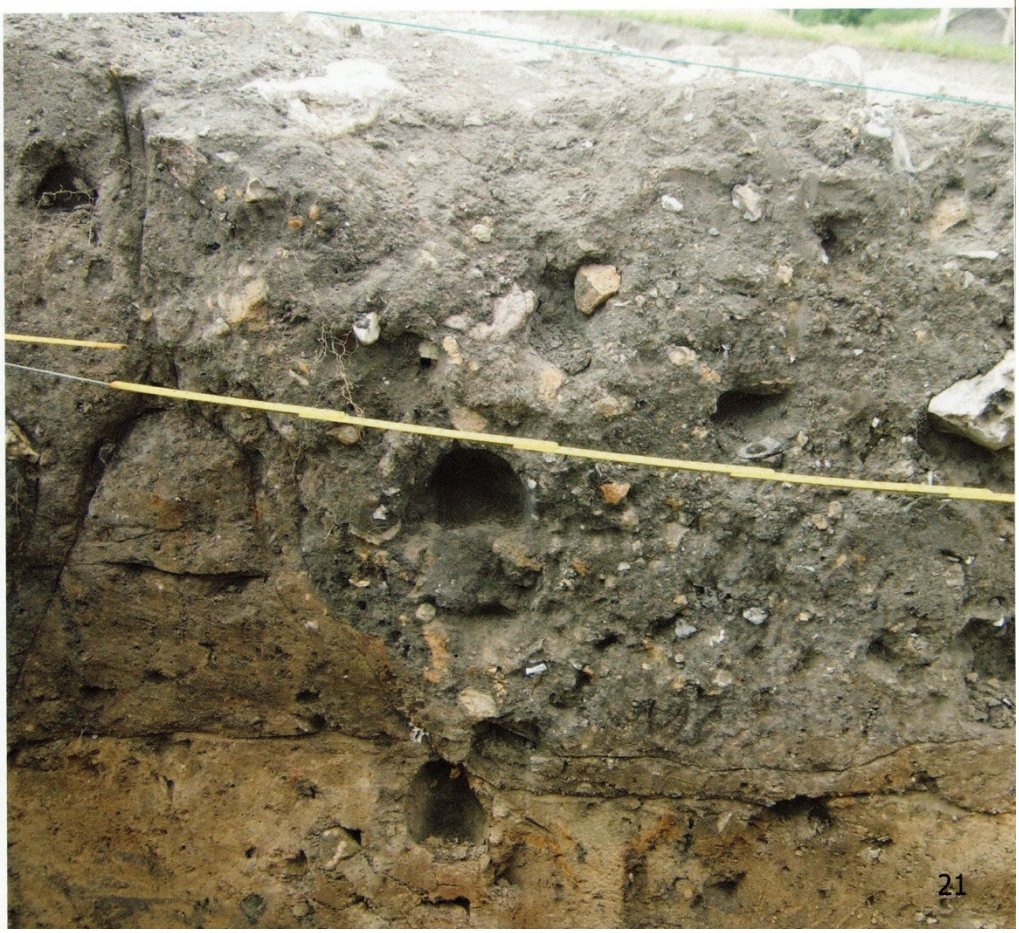

Foto 5 viser til venstre nedgravningen (1) til det gule hus' støttestolpe. Nederst ses den gule undergrund (19). Til højre ses forskellige jordlag, der er lagt på, før husene blev bygget (17: leret sand, 8-7: sikkert græstørv, 6-5: sandet muld).

Måske er det blå hus bygget på et jordfundament, hvilket ellers i Danmark kun ses i marsken i Sønderjylland!

At skelne mellem de forskellige jordlag er ikke så let, som det lyder. Men Tom gjorde sit bedste for at lære os det.

Nederst s.23:

Odin fra Lejre

Den 2. september gjorde Tommy Olesen et helt enestående fund i jorddyngerne, omtrent hvor målestokken er anbragt på oversigten s.16. Det var en 18 mm høj og 9 gram tung figur støbt i sølv og indlagt med guld og niello. Den viser Odin på sin trone, Lidskjalv, hvorfra han kunne overskue hele verden. På armlænene sidder ravnene, Hugin og Munin, der hver dag fløj ud for at bringe Odin de sidste nyheder.
Tommy måtte godt have fundet Odin, mens vi var på seminargravning!

Ved udgravning af det gule hus' støtte-stolpe blev der fundet mange stykker af lerklining, enkelte som her til højre med tydelige spor af det træværk, som lerkliningen har siddet fast på. Stykkerne var typisk okkergule eller røde. De røde lå øverst og var tydeligt brændt - ligesom de hvide stykker af flint. Måske da det grønne hus brændte ned?

23

I den sydlige ende af grøft nr. 1 fandt Louise både dyreknogler og tænder.

Her ses tænderne.

Louise og Poul Erik syntes, at de lignede mennesketænder, men Tommy sagde, at det var de ikke. Og så var den sag afgjort.

Louise graver. Grøften er stadig ung og ikke særlig dyb, så hun kan sagtens smile. I baggrunden ses soldebænken, hvor vi kørte hver tiende spandfuld jord til soldning.

På billedet øverst s.25 er grøften blevet dybere, og den har fået et knæk for at skære igennem flere stolpehuller.

I den sydlige ende af grøften fandt Louise både dette potteskår og den flotte nagle. (Med sit falkeblik havde Tommy vist set naglen først, men han var hensynsfuld nok til ikke at sige noget!)

Naglens og potteskårets størrelse vises lidt primitivt ved hjælp af en 20-krone, hvis diameter er 28mm.

I den sydligste del af grøft nr. 1 - lige før grænsen til grøft nr. 2 - stødte Louise på væggrøften til det grønne hus.

Der var en del brændt flint og trækulstykker.

Stedet var meget stenfyldt, som det ses, og meget vanskeligt at grave.

Da grøften også blev dybere, var det rigtig hårdt at grave og smide jord op.

Når det blev for slemt, tog Louise en pause, mens Poul Erik skiftede skovlen ud med kameraet.

Og så tog Tommy fat, og nu gik det stærkt!

Som Tom sagde: "Man kan godt se, at Tommy er fra landet: Han er vant til at bestille noget!"

Frokostpause. Cille sidder i baggrunden ved siden af Nikolaj.

27

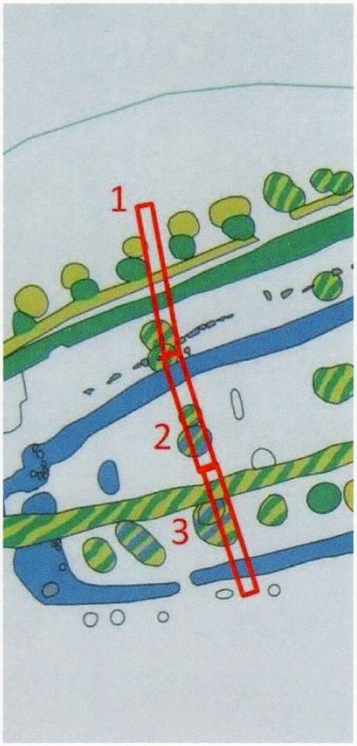

På de tre billeder på s.29 ses øverst et overblik over udgravningen med omridsene af de to nævnte tagbærende stolper (rødt) og væggrøften til det blå hus (blåt), samt det forhøjede område af det blå hus omgivet af store sten (prikket blåt).

Mellem grøft 1 og 2:

På overgangen mellem grøft nr. 1 og grøft nr. 2 viser oversigten, at vi skærer igennem strukturer, der kan fortolkes som en tagbærende stolpe fra det gule hus og en tilsvarende stolpe fra det grønne hus - umiddelbart før grøften skærer igennem det blå hus' væggrøft.

Nikolaj gravede dette komplicerede stykke grøft og tegnede de tilsvarende profiler.

På det midterste billede ses profilen af de to tagbærende stolper tegnet ind med rødt.

På det nederste billede har jeg lysnet fotoet af profilen for tydeligere at vise forskellen mellem nedgravningen til stolperne og det blå hus' opfyldte jord ved stensætningen. Det ses, at det grønne hus skærer ind i jordlagene omkring det blå hus - det grønne hus må derfor være yngst.

Min fotografiske dokumentation af denne stratigrafi er ikke ideel! Det havde været godt med et foto længere til venstre, men sådan et tog jeg desværre ikke.

Vikingetids kongehal ved Gammel Lejre (fotobog 2009)

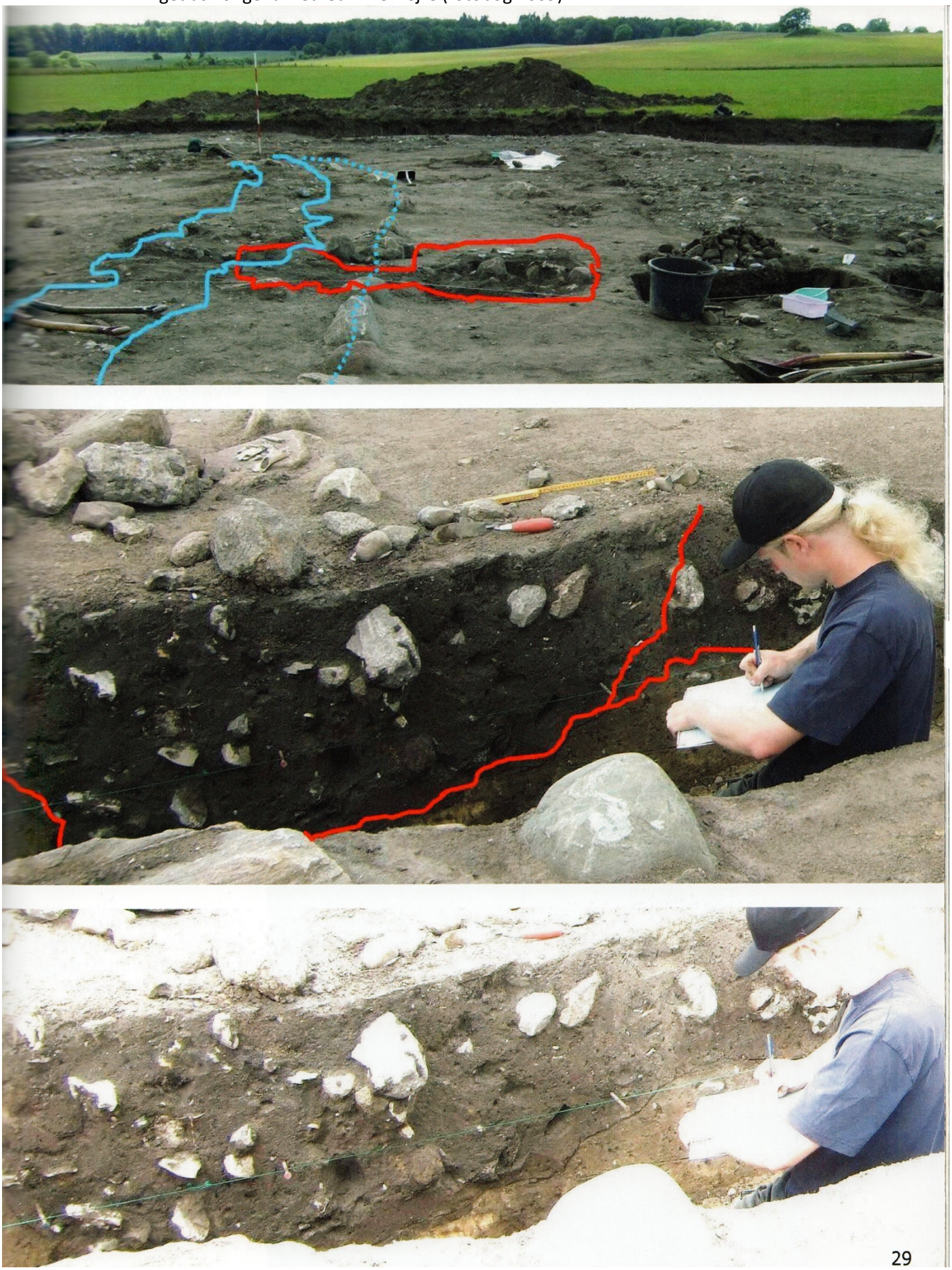

Stensætningen omkring det forhøjede område (markeret med den prikkede blå linje på s.29) er meget akkurat lavet.

Tom og nogle af hans ansatte genoptog udgravningen på Kirkehøj i efteråret 2009.

I den forbindelse blev dette velbevarede stykke af stensætningen gravet fri.

Desuden blev der gravet en grøft på tværs af grøft nr. 1, der hvor Louise havde fundet spor af nedrammere i det blå hus' væggrøft.

Nedrammerne er kraftige tilspidsede stolper, der er hamret ned i væggrøften i to parallelle rækker. Nedrammerne står med ca. 30 centimeters afstand.

Her ses den ene række nedrammere tydeligt til venstre i billedet, som viser sydsiden af den nye grøft.

Til højre i billedet ses et stykke af grøft 1 (Louises og Poul Eriks grøft) med spor efter en af nedrammerne i den anden række.

Grøft nr. 2:

Den midterste grøft gravede Andreas og Thomas.

Og deres grøft skulle vise sig at blive den dybeste af alle - så det var heldigt, at de var så unge og stærke!

Oversigtstegningen s.28 viser, at Thomas og Andreas kunne forvente at ramme en af det blå hus' tagbærende stolper i deres grøft.

Det gjorde de også.

Og efter en uges gravning var nedgravningen til dette stolpehul så dyb, at det blev vigtigt at have sikkerhedsudstyret i orden.

31

Stolpehullet nåede en dybde på 1,9 m ned fra det afskrabede (og pløjede) niveau. Det var derfor klart, at det blå hus må have været en anseelig og tung bygning.
At det blå hus var uden støttestolper, er selvfølgelig en ekstra grund til, at de tagbærende stolper skulle langt ned i jorden - og blev stabiliseret med store sten i stolpehullet.

Billedet på side 33 viser i forgrunden de store sten i sydenden af grøft 1 - og derpå hele forløbet af grøft 2. I baggrunden graver Peter i grøft 3.

Vikingetids kongehal ved Gammel Lejre (fotobog 2009)

Andreas og Thomas lavede en profiltegning af vestsiden af deres dybe grøft.

Efter kraftanstrengelserne var en kaffepause i det fine sommervejr på sin plads.

Arkæolog Svend Åge Thornbjerg blev tilkaldt fra Køge Museum for at være med til at forklare, hvad fundene og grøfterne egentlig viste.

Her ses Tommy, Jonas og Svend Åge på standardkaffestedet, hvor så mange af vores gæsters kager blev fortæret.

Svend Åge sidder længst til højre i billedet.

Grøft nr. 3:

Som det ses på oversigtstegningen, skulle grøft 3 skære igennem et af det blå hus' stolpehuller. Desuden måtte der være spor af væggrøften og støttestolperne til både det gule og det grønne hus. Og længst mod syd skulle grøft 3 gå igennem det blå hus' væggrøft.

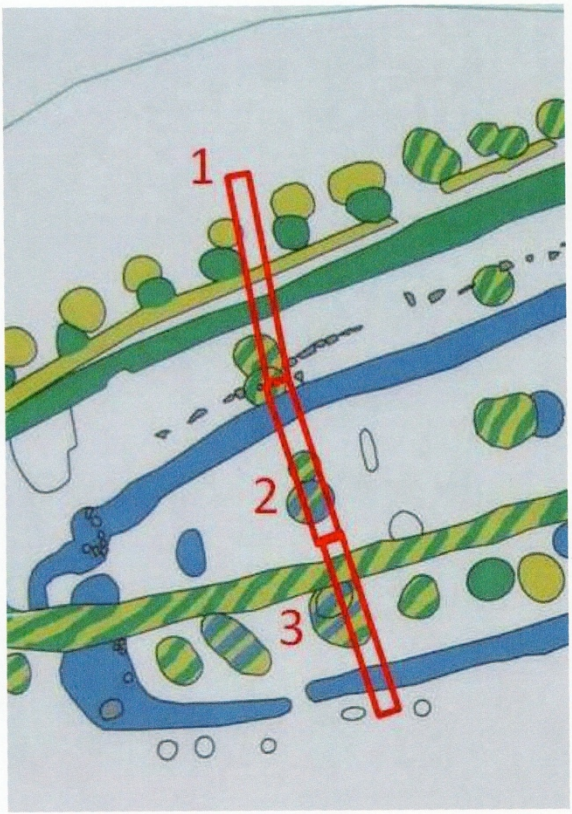

Peter fik overladt grøft nr. 3, og han gravede den ud stort set alene. Billedet herunder viser, hvor langt Peter kom i løbet af den første uges gravning. Billedet er set mod nord - med grøft 2 og grøft 1 i baggrunden.

Peter gravede sig i uge 3 ned til en stolpehulsdybde på 2 meter ved den tagbærende stolpe til det blå hus.

I det dybe stolpehul fandt Peter udgravningens største stykke trækul af egetræ (10x5x2 cm, mm-papiret giver skalaen). Trækullet stammer givetvis fra noget af det blå hus' træværk. Det ville være interessant at få lavet en kulstof-14 datering af dette stykke (selv om træets egenalder jo giver nogen ekstra usikkerhed).

Med sine mere end 30 tydelige årringe (og måske barksiden forneden) er trækulstykket stort nok til, at der kan laves en dendrologisk datering.

Billedet herover er lysnet, så man tydeligere ser årringene.

Louise hjalp Peter med tegningen af grøftens profil.

Billedet her viser grøft nr. 3 set fra sydenden, hvor Peters trappe går ned, og videre mod nord mod grøft nr. 2.

Det er ikke så lidt jord og ikke så få store sten, Peter har slæbt op af sin grøft!

Efterhånden som grøfterne blev dybere og sommervarmen mere trykkende, kunne ikke engang jordbær, kager og flødeboller skjule udmattelsen.

Den 1. juli:

Nationalmuseet på besøg. Den nydelige unge dame i lys kjole (nr. 3 fra venstre i gruppen) er Poul Eriks nye arbejdsgiver, Marlene Kramm, der er uddannet forhistorisk arkæolog fra Københavns Universitet og ansat på Nationalmuseet ved Skoletjenesten.

Pernille Foss, som sammen med Per Ole Rindel havde undervist holdet i graveteknik, kom på et enkelt inspektionsbesøg for at se, om alle 5 studerende havde fortjent at bestå seminargravningen!

Den 2. juli var der åbent hus.

Det blev annonceret på Museets hjemmeside og i de lokale aviser.

Tommy sørgede for, at der blev sat afspærringer op.

Tom og Jonas lagde strategi:
Hvordan forhindrer man, at gæsterne ødelægger det hele, når man lukker en uforudsigelig stor mængde mennesker uden kendskab til udgravningsteknik midt ind i udgravningen?

Tom viste rundt og holdt foredrag for de omkring 200 gæster, der dukkede op.

Der var også journalister og fotografer fra flere aviser. Billedet her er - ligesom de tre nederste billeder på næste side - fra Sjællandske Nyheder.

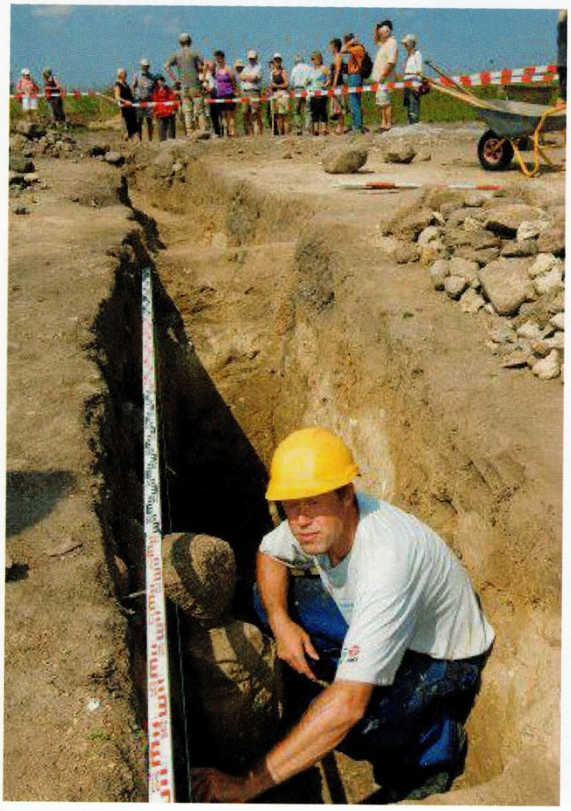

Fotograferne fra aviserne havde et godt kameraøje til den hvidhårede "unge" studerende på seminargravning fra Københavns Universitet!

Tommy holdt øje med, at afspærringen holdt - og at de studerende passede deres arbejde, mens Tom tog sig af gæsterne!

Nederst side 40 de tre billeder fra avisen:
- Peter viser sin dybe udgravning frem,
- Louise og Poul Erik graver,
- Julie piller forsigtigt ved knoglerne i "Yrsas grav", som hun alene har gravet ud.

På s. 42 den planche med fund, som Tommy lavede til Åbent hus.

Detektorfund

gjort under udgravning i Gl. Lejre sommeren 2009

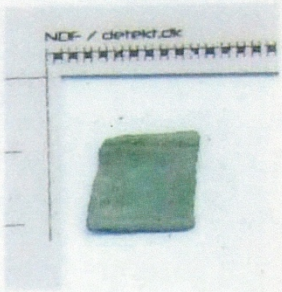

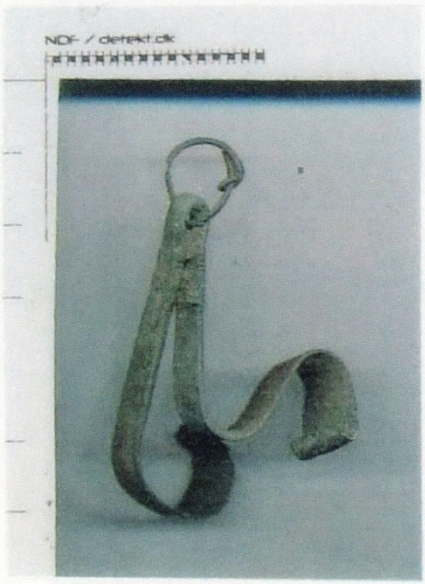

Thorshammer, skålfibel, ornamenteret bronzestykke, pincet, vægtlod/spillebrik, kniv, dirhem (arabisk mønt), ½ saks, remende. (Amatørarkæolog Tommy H. Olesen, Osted)

Guldringen herover fandt Tommys skånske ven, Tobias. Den er ifølge Per Ole Rindel en ringknop til et sværd. (Tommy)

Den søde fingerring med klassisk vikingetidsmønster fandt Tommy. Den passede perfekt til Louise, der står herunder - dog uden ringen - ved indgangen til Mysselhøjgårds mark og udgravningspladsen.

"Yrsas grav"

"Yrsas grav" (4 på oversigtskortet) var en overraskelse fra starten: gravemaskinen standsede pludselig, mens den var ved at skrælle jorden af, fordi den var kørt på menneske-knogler, der kun lå 30 cm nede i jorden.

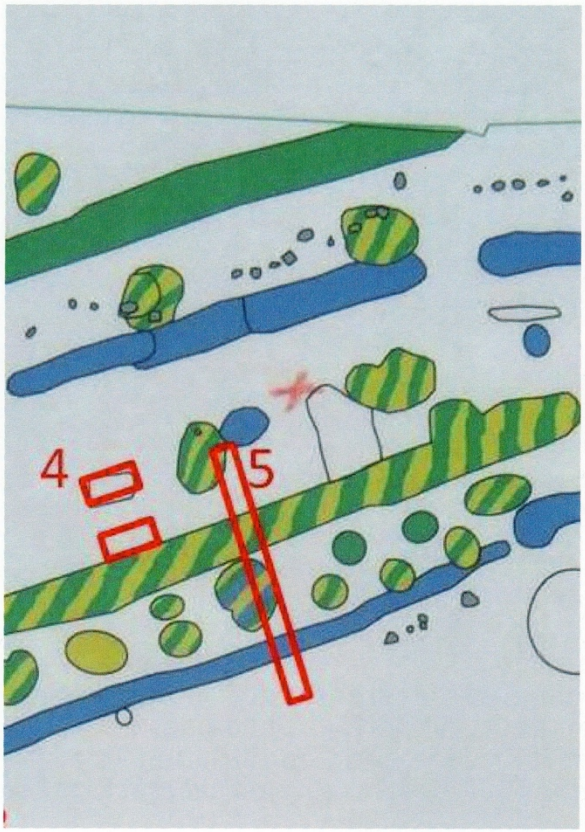

Den jord, der var i grabben, blev lagt for sig, for at seminarholdet senere kunne solde den for knoglerester og andre interessante småting - jvf. billedet på side 13.

Men ingen ved, hvor meget af "Yrsas grav", der nåede at blive ødelagt af gravemaskinen - og af flere hundrede års pløjning.

Fladeafgravningen var så tæt på knoglerne, at der kun skulle fjernes lidt jord for at få lårben, skinneben, ryghvirvler og kraveben frem. (Tommy)

Der var ingen af de karakteristika ved knoglerne til stede, som kunne afgøre kønnet på den gravlagte.

Julie målte lårbenet og fandt ud af, at personen har været ca. 171 cm høj, hvilket taler for, at det er en mand, der ligger begravet her.

Kraniet lå under den smalle del af marken, som gravemaskinen lod stå med græs på, da man opdagede graven.
Det blev ikke gravet ud før i den sidste uge af seminargravningen.

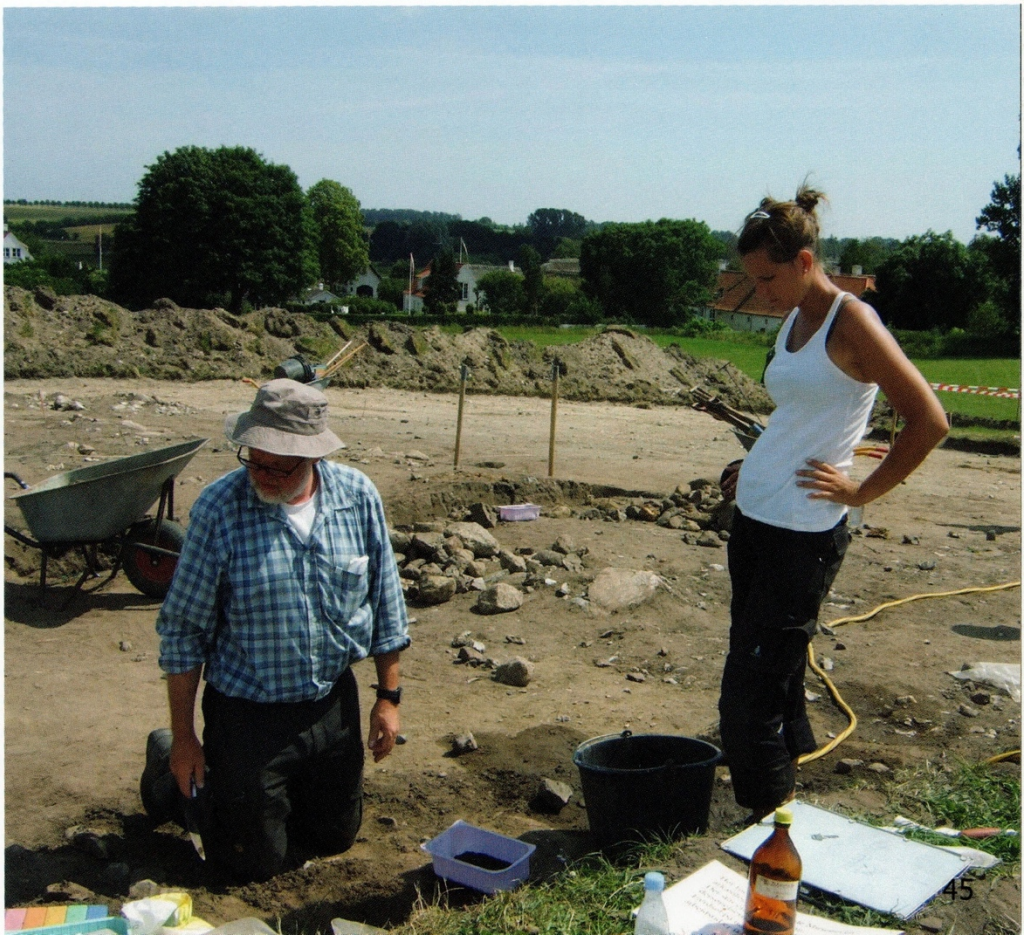

Julie og Tom overlod ikke til andre at undersøge graven, da det var den første grav i Gammel Lejre på den vestlige side af Lejre Å.

Som det ses på billedet her, lå der en kniv ved skelettets bæltested, og der var et jernspænde ved skulderen. Spændet kan have haft en rem til at bære kniven i.

Kniven havde Toms og Julies store interesse.

Kniven var ca. 15 cm lang og havde en sølvtråd viklet om skæftet, hvilket rubricerer den til yngre germansk jernalder eller vikingetid.

Kniven blev støbt ind i gips og med stor forsigtighed lagt i en plastikbakke. Ole Ring, konserveringstekniker på Roskilde Museum, skal så forsøge at få kniven tryllet frem igen.

Graven blev dækket med plastik, når den ikke blev undersøgt, for at undgå at tingene tørrede ud. (Tommy)

Julie var meget øm over "Yrsas grav".

Tommys søn, Søren, var vældig interesseret i graven og ville gerne hjælpe Julie.

Som det ses på det nederste billede på s.44, målte Julie graven omhyggeligt op.

Da Julie var færdig med at opmåle graven, der i øvrigt blev gennemfotograferet, blev alle knoglerne pillet op og lagt i plastikbakker for at blive konserveret på Roskilde Museum.

Tommy undersøgte graven med sin metaldetektor og lokaliserede en del nagler i jorden tæt omkring liget. Naglernes position markeredes med små pinde, der kan anes på billedet her og på det øverste billede på s. 45.
At naglerne lå så tæt ved liget, kan tyde på, at det er en vognfadings-grav, altså en kvindegrav.

Men naglernes form og størrelse tyder snarere på, at liget var begravet i en kiste. En højde på 171 cm ville også være mere passende for en mand. Det er Ole Ring, der sidder og studerer graven.

Den sidste dag blev græstørven gravet væk, og kraniet kom til syne med et meget fint tandsæt.

På selve graven fandt Tommy et lille stykke af en arabisk sølvmønt og en snoet guldtråd. I jorden, der var skrabet af graven, fandt han med metaldetektoren en hel arabisk sølvmønt præget i 902 (her nederste billede).

Guldtråden viser, at den gravlagte var af høj byrd, da der var indvævet guldtråde i tøjet.

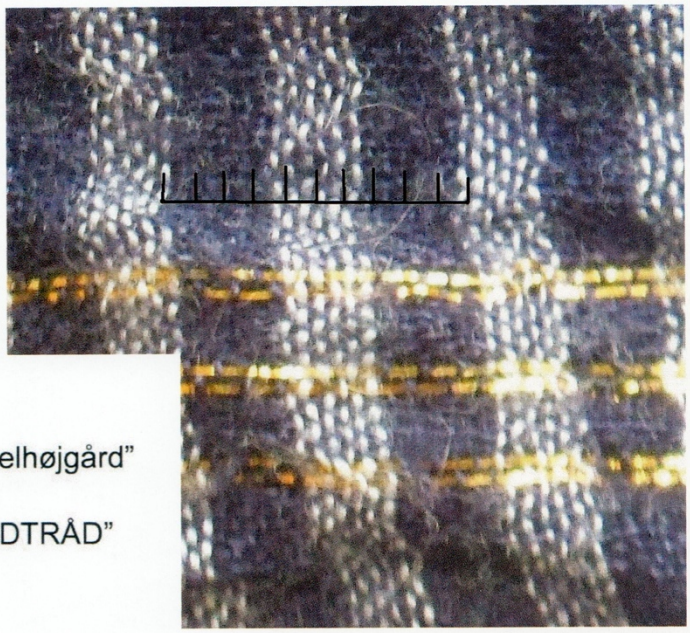

ROM 641 / 85 . Gl. Lejre "Mysselhøjgård"

Juli 2009 "GULDTRÅD"

Da guldtråden nåede til konservering hos Ole, ringede han for at sikre sig, at der ikke var nogen, der havde guldtråde i tøjet. Og det havde Poul Erik faktisk i det tørklæde, han brugte for ikke at blive forbrændt i nakken! Poul Eriks "guldtråde" viste sig dog at være af plastik, mens den tråd, Tommy fandt, var ægte. (Tommy - undtagen tørklædebilledet)

Vikingetids kongehal ved Gammel Lejre (fotobog 2009)

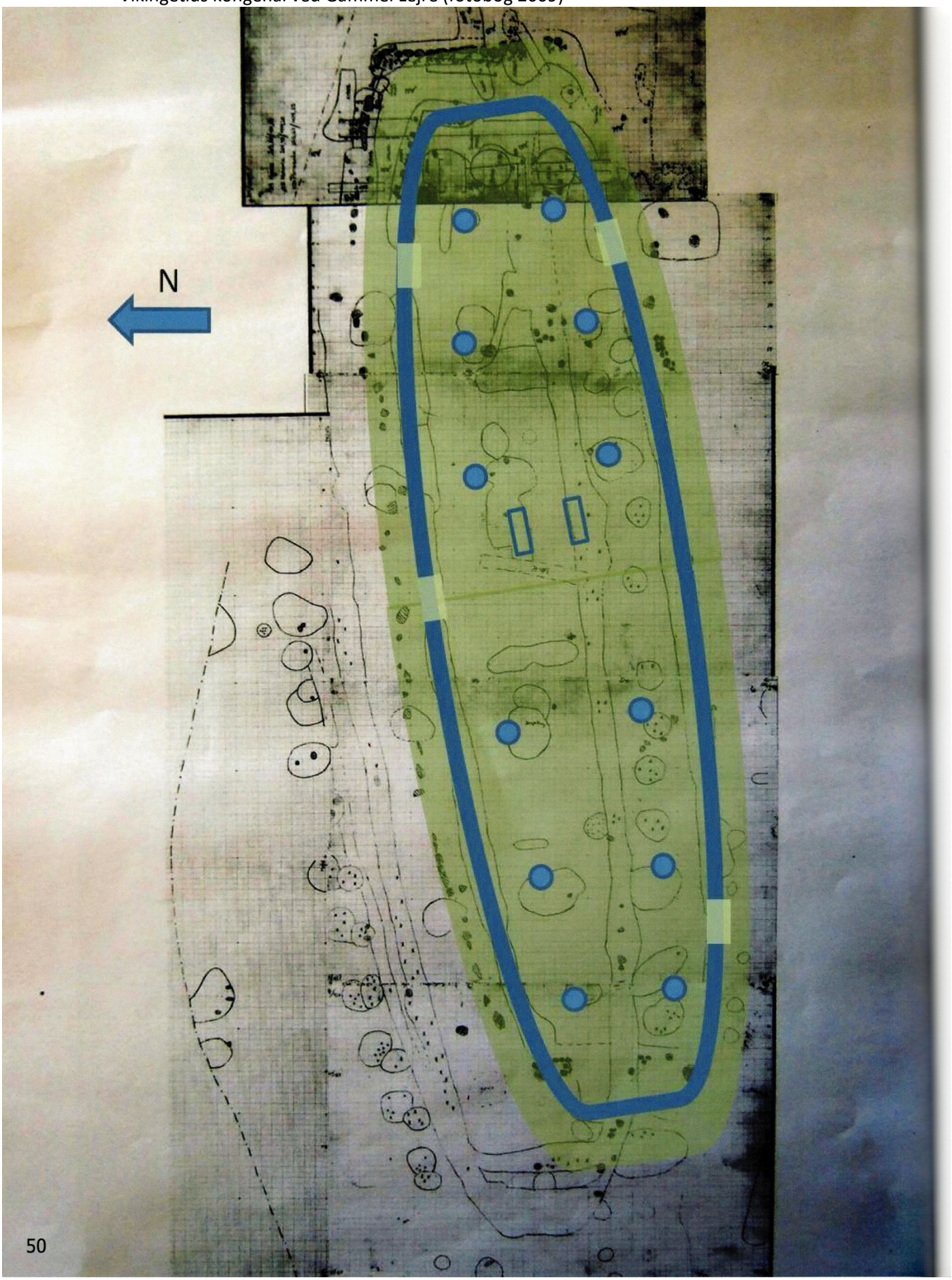

Det blå hus

Der blev tegnet en profil af overfladen, da gravemaskinen havde fjernet pløjelaget. Det er den (og de mange sten), der ses tegnet med blyant på billedet s.50 (på mm-papir, skala 1:100).

Det grønne og det gule hus, som blev fundet på området, var af trelleborgtypen med skrå støttestolper, altså typiske vikingetidshuse. For at bestemme længden af disse huse blev det nødvendigt at få gravemaskinen til at komme og lave den fladeafgravning mod øst, som ses på det lille billede her.

Herved blev det gule hus' længde bestemt til 61 m, det længste trelleborghus der nogensinde er fundet. Bredden var 11 m.
Det grønne hus var 50 m langt og 10 m bredt. Det grønne hus er det yngste af de tre huse.

Det blå hus var ældre og af en helt anden type. Det er markeret med grønt og blåt på overfladeprofilen her til venstre.
Det blå hus havde ikke støttestolper, men til gengæld 12 tagbærende stolper med 2 meter dybe stolpehuller, på tegningen markeret med blå cirkler.
Den kraftige, stenbesatte væggrøft er vist med fed blå streg. Døråbningerne er antydet, selv om de kun er baseret på overfladeobservationer og derfor ikke helt sikre. Det blå hus havde en længde på 44 m og var 10 m bredt.

Ca. 1 m uden for væggrøfterne var der en tæt række af store sten, der dog er pløjet væk og fjernet på sydsiden af huset. Disse sten har sandsynligvis holdt på jorden i det hævede område (det grønne område), hvorpå det blå hus blev bygget. Ved de to østlige indgange til de blå hus (øverst i billedet) blev der ved udgravningen i efteråret 2009 fundet stenbelagte ramper.

Det blå hus har nok ikke været en helt almindelig hal.

To blå firkanter er angivet på tegningen. Det var to grave, som man mente at have fundet i foråret 2009. Den nordligste ("Yrsas grav") blev udgravet under seminargravningen.
Ved den efterfølgende udgravning i efteråret 2009 viste det sig, at der ikke var nogen grav ved siden af "Yrsas grav". De knogler, der var fundet på stedet om foråret, var dyreknogler. Til gengæld fandt man 4 grave med meget velbevarede skeletter uden for det blå hus' stensætning - omtent hvor målestokken er anbagt på den skematiske oversigt over området på s.16. Disse grave lå tæt sammen og var i modsætning til "Yrsas grav" ganske primitive uden antydning af kister. I den ene grav blev fundet en simpel bronzefingerring uden dekoration.

Nye grøfter og fund.

I de sidste par uger af seminargravningen var der hektisk aktivitet for at fastslå, hvor de dybe stolpehuller til det blå hus var placeret.

Nikolaj udgravede en grøft med et ca. 2 meter dybt stolpehul lige ved siden af "Yrsas grav".
Her fandt han også udgravningens eneste perle.

Det kan være nærliggende at forestille sig, at perlen kommer fra graven - og er flyttet enten ved fladeafgravningen eller ved pløjning.

Louise og Poul Erik blev sat til at grave grøft nr. 5 (Se tegningen s. 16). Håbet var her at finde et dybt stolpehul, men sådan gik det ikke. Grøft 5 ligger i modsat ende og modsat side af grøft 1, og den gentog da også de samme stolper og vægge.

I den nordlige ende af grøft 5 lå nogle meget store sten 1½ meter nede. De må være anbragt der af mennesker og kan have forbindelse til det blå hus, men de kan også være ældre.

Både i vestenden og østenden af udgravningen gravede de stærke drenge:
Nikolaj, Jonas, Peter, Thomas og Andreas.

De fandt tilstrækkelig mange dybe stolpehuller til, at de tagbærende stolper (suler) til det blå hus kunne placeres rimelig sikkert, som vist på tegningen s.50.

Ved soldningen af overfladejorden fra den nordlige ende af grøft 5 fandt Poul Erik et stykke keramik med et karakteristisk ornament.

For at se magringen brækkede han stykket midt over: Keramikstykket var dårligt brændt - typisk for yngre gemansk jernalder og vikingetid.

Billederne på side 55 viser en interessant detalje på et udsnit af profiltegningen fra grøft 5 og det tilsvarende foto: Hullet efter støttestolpen til det gule hus havde en speciel form, der svarer til, at stolpen er blevet vrikket, da den blev hevet op til genbrug. Stolpen er tegnet ind både på profiltegningen og fotoet.

Det har efterladt en skrå grænse til højre, som er stolpens oprindelige skrå position i en vinkel med lodret på 40 grader.

Da afstanden til det gule hus' væggrøft er ca. 2 m, kan vi ved at gange med cotangens til 40 grader få den omtrentlige væghøjde i det gule hus til 2,4 m.

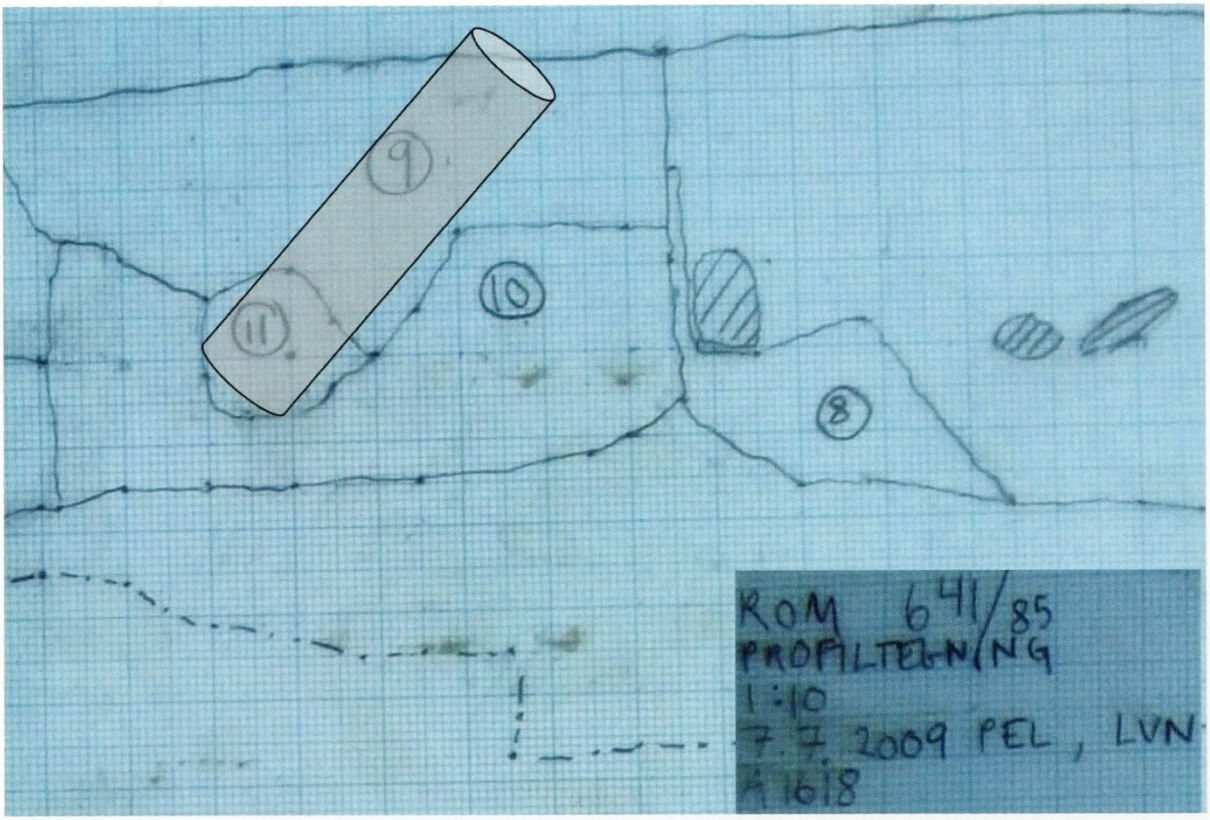
9
10
11
8
ROM 641/85
PROFILTEGNING
1:10
7.7.2009 PEL, LVN
A 1618

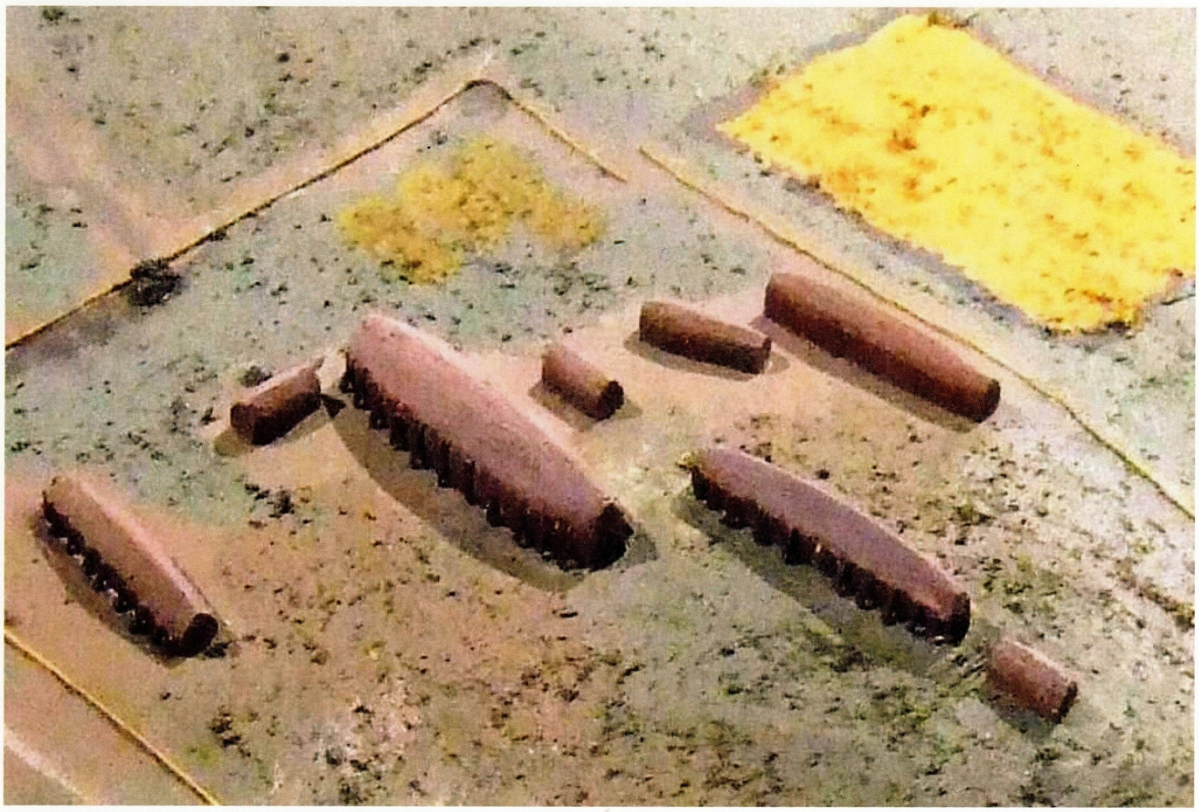

Afsluttende uvidenskabelig efterskrift

I 1986 blev Lejrehallen med flere omkringliggende huse udgravet af Tom Christensen og hans medarbejdere. Der har sikkert også været studerende på seminargravning fra Københavns Universitet til at deltage i gravearbejdet dengang, jvf. billedet af Lejrehallen s. 8.

De udgravede huse er her vist på en model, som findes på Roskilde Museum. På det tidspunkt var der yderligere et interessant område, markeret med gult på modellen. Det gule område dækker Kirkehøj, hvor der har været seminargravning i 2008 og 2009. Vi kan derfor forestille os det gule eller grønne hus lagt ind i modellen på det gule område.

Nedenunder ser vi en model af Lejrehallen, ligeledes fra Roskilde Museum. Man ser tydeligt væggrøfterne, de skrå støttestolper og de tagbærende stolper.

Det blå hus er anderledes og knytter sig til udgravningen i 2005 af de ældre huse ved Fredshøj. Det er tilsyneladende bygget på en jordhøj med store randsten - måske det, der blev kaldt Kirkehøj.
Det er et solidt 44 m langt hus med kraftige, stenarmerede væggrøfter og 12 imposante tagbærende stolper (suler), der er gravet 2 m ned i jorden.

Ved udgravningen i efteråret 2009 har man fundet stolpehuller efter store stolper i en palisade, der har indhegnet et område på ca. 3 hektar omkring Kirkehøj. I det indhegnede område er der på skråningen ned mod Gammel Lejre fundet 2 velbevarede bjørneunderkæber.

Fundene i og ved "Yrsas grav" taler for, at det er en højtstående person, der er begravet her. De fire personer begravet uden for for stensætningen kan være vedkommendes tjenestefolk.

Den arabiske mønt fra 902 sætter en nedre grænse for, hvornår den fornemme person blev begravet. Sandsynligvis har det været midt i 900-tallet. Ikke bare det blå hus, men også trelleborghusene var da væk. Lejre var ved at blive forladt til fordel for Roskilde. Tilbage var kun sagnene om fordums storhed, stednavnene og den imponerende jordhøj med de store randsten: Et passende sted at begrave en betydningsfuld person med tilknytning til Gammel Lejres historie og den hedenske religion.

Det er derfor nærliggende igen at citere Ole Worms kommentar (1643) til Kirkehøj: " Det siges, at der her engang blev bygget et vist hedensk tempel".

Sidste dag

Julie med sine elever:

Om Julie, Peter, Andreas og Thomas hoppede så højt for at vise, at de stadig var i fin form efter 4 ugers hårdt fysisk arbejde - eller fordi de var glade for at få fri, ved jeg ikke.

Men jeg hoppede i hvert fald ikke. Og det kan man så tolke, som man vil!

Her er hele arbejdsstyrken:

Nikolaj,
Jonas,
Julie,
Peter,
Andreas,
Thomas,
Tommy,
Louise,
Poul Erik
og Tom.

Seminargravningen har været anstrengende, spændende, lærerig og sjov
i passende blanding.

Fundene:

Resultatet af alle vores anstrengelser så måske ikke ud af så meget, som det stod der i poser og kasser på gulvet i Lejre Museum.

Udgravningen er slut for denne gang: Der er sat hegn omkring det udgravede område, og snart græsser køerne igen på den omgivende mark.

Og så er der kun tilbage at håbe, at Tom får skrevet en rigtig interessant rapport om vores spændende udgravning -

59

Vikingetids kongehal ved Gammel Lejre (fotobog 2009)

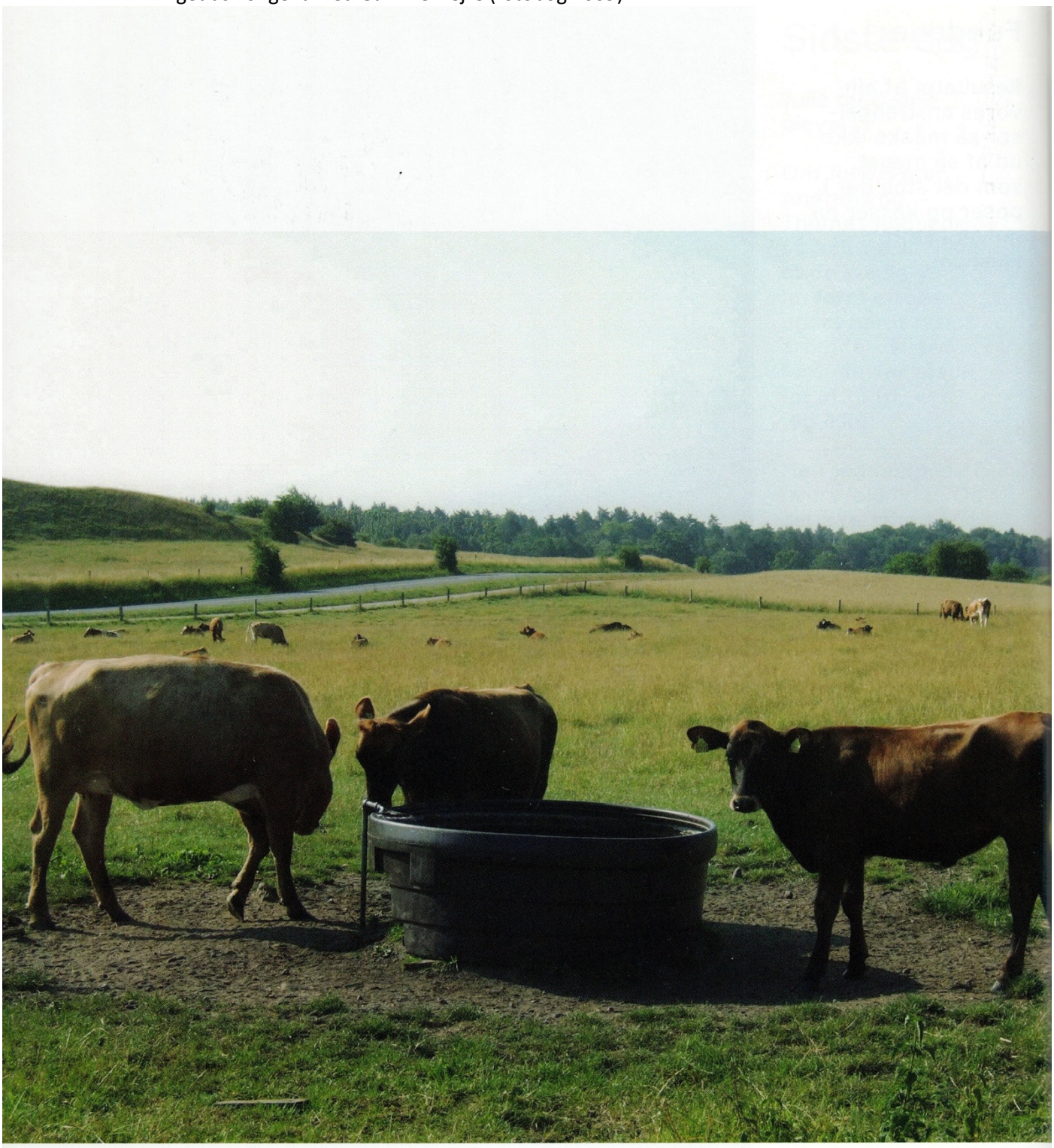

og at køerne kan læse advarselsskiltet!

60

0624-1538136 M 60
040015 381363